

STORTINGET

Representantforslag 177 S

(2022–2023)

fra stortingsrepresentantene Grete Wold, Lars Haltbrekken, Kari Elisabeth Kaski og Birgit Oline Kjerstad

Dokument 8:177 S (2022–2023)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Grete Wold, Lars Haltbrekken, Kari Elisabeth Kaski og Birgit Oline Kjerstad om styrket satsing på vann og avløp

Til Stortinget

Bakgrunn

Innledning

I generasjoner har hele landet blitt utviklet med nærhet til natur og ressursgrunnlag som en forutsetning. Samtidig med dette har nødvendig infrastruktur blitt bygget. I dag handler det fortsatt om muligheten Norge som nasjon har for å ta hele landet i bruk, men med økt oppmerksomhet på å leve gode og bærekraftige liv i pakt med natur og miljø.

Plikten til å overlate disse verdiene til kommende generasjoner innebærer at en må ivareta miljøet, tilpasse samfunnet til de klimaendringer som skjer, og sikre at det fortsatt er mulig å bo i hele landet. For å gjøre dette må man lykkes med å fornye nødvendig infrastruktur.

Velfungerende vann- og avløpsanlegg er avgjørende for helse, miljø og trivsel. I Norge er nærmere 90 prosent av befolkningen tilknyttet vann- og avløpsanlegg som eies av kommuner. Investeringsbehovet for å ta vare på og bygge ut denne samfunnskritiske infrastrukturen er enormt. Befolkningsvekst, håndtering av klimaendringer, økte krav til forsyningsikkerhet, strengere praktisering av myndighetskrav for å beskytte miljøet og økende behov for å fornye deler av et aldrende ledningsnett er faktorer som driver frem behovet for inves-

teringer. Forslagsstillerne mener det er nødvendig med tiltak og investeringer for å være i stand til å sikre vann og avløp for kommende generasjoner.

Konsekvenser av klimaendringene

Klimaendringene fører til mer ekstremvær og mer nedbør. Mer ekstremvær skaper utfordringer for avløps-håndteringen og renseprosessene. Klimaendringene har allerede ført til merkbare endringer i vannkretsløpet. Systemene er ikke dimensjonert for å ta unna de voldsomme nedbørsmengdene man allerede ser i deler av landet, og som det vil bli mer av fremover. Denne utviklingen vil kreve oppgradering av eksisterende ledningsnett og andre overvannstiltak som bidrar til at overvann ikke ledes til ledningsnettet. Utfordringene med vannskader og tilbakeslag av avløpsvann i bygninger som følge av intense nedbørsituasjoner er allerede store. Dette kan skyldes underdimensjonering og økt fortetting, som igjen fører til overbelastning av avløps-systemet. Det er også registrert økte problemer med dårligere kvalitet på råvannet i drikkevannskilder som følge av økt temperatur, nedbør og avrenning. Lokale tiltak og grønne løsninger kan bidra til å holde på vann og rense det.

Vedlikeholdsetterslep og investeringsbehov

Det enorme investeringsbehovet i vann- og avløps-sektoren gir grunn til bekymring for mange kommuner og innbyggere. Investeringsbehovet i kommunalt eide vann- og avløpsanlegg er økende. Tallene i Norsk Vann-rapporten 259/2021 «Kommunalt investeringsbehov for vann og avløp 2021–2040», utarbeidet av Norconsult og SINTEF, viser at investeringsbehovet har økt med

over 50 mrd. kroner siden 2017. De neste 20 årene er investeringsbehovet estimert til en kostnad på 332 mrd. kroner totalt. Oppgraderinger for 332 mrd. kroner i Kommune-Norge tilsvarer en årlig investering på rundt 16,6 mrd. kroner de neste 20 årene og betyr en gebyrvekst på over 100 prosent i mange av landets fylker. Det er i rurale strøk at økningen blir høyest, fordi det er færre mennesker å dele regningen på. Investeringsbehovet er dessuten ytterligere forsterket blant annet som følge av behovet for å rense mer nitrogen for å avhjelpe situasjonen i Oslofjorden.

Forslag til nytt avløpsdirektiv

EU-kommisjonen la 26. oktober 2022 frem et forslag til revidert avløpsdirektiv. EUs avløpsdirektiv er det eldste og viktigste verktøyet EU har på vannmiljøområdet, og det er bra at direktivet oppdateres for å inkludere ny kunnskap, nye utfordringer og løsninger. Men direktivet er ifølge Norsk Vann tilpasset situasjonen i Europa, der de har en mye tettere befolket geografi med små resipienter i elver og vesentlig mer sårbare kystområder, og tar ikke hensyn til norske forhold med spredt bosettingsmønster, robuste kystområder og kaldt klima. Deres forslaget går gjennom uforandret, risikerer man at Norge og norske kommuner må iverksette kostbare tiltak som ikke kan begrunnes ut ifra behov i vannmiljøet. Forsterkede rensekrav krever store investeringer for å bygge nye renseanlegg, med tilhørende klima- og miljøfotavtrykk og økte driftskostnader. Drift av mer avanserte renseanlegg krever dessuten mer bruk av innsatsmidler, som energi og kjemikalier, og det krever tilgang på kvalifisert personell. Unødig strenge rensekrav eller krav om å fjerne stoffer som ikke er basert på behov i vannforekomstene, er ikke bærekraftig. For høye minimumskrav må derfor unngås. Dette krever en aktiv stat. Man må unngå å investere for å tilfredsstillende dyre og dårlig tilpassede krav som har liten eller negativ miljøeffekt. Kostnadene ved dette vil uansett forsterke de allerede høye investeringskostnadene.

Kapasitetsutfordringer

Forslagsstillerne har registrert at KS og Norsk Vann sammen har gått ut med et varsko om kapasitetsutfordringer for vann- og avløpssektoren. Det handler om at det mangler kompetanse og kapasitet i både den offentlige og private delen av bransjen. 70 prosent av gebyrene som kommunen krever inn, går ut igjen i kjøp av varer og tjenester i markedet for å få jobben gjort. Særlig utfordrende er ingeniørkapasiteten som er nødvendig for å prosjektere alle de nye anleggene. Her er det behov for en dobling av kapasiteten. Tilsvarende peker bransjen på at det mangler kapasitet både i Miljødirektoratet og hos statsforvalter til å kunne veilede kommunene og

følge opp krav på en god måte, slik at man blant annet unngår dyre feilinvesteringer.

KS og Norsk Vann har bedt om at staten lager en nasjonal handlingsplan for å møte utfordringene på avløpsområdet på en god måte. Det er behov for å koordinere bruken av knappe ressurser, prioritere tiltak og sikre gjennomføringskraft slik at en får gjort det viktigste først, for både å trygge miljøet og sikre vanntjenestene for kommende generasjoner. Når markedet svikter, må politikken virke, så en nasjonal plan for å koordinere innsatsen til det beste for miljø og innbygger er nødvendig.

Regelverk for håndtering av overvann

Klimaendringer og mer ekstremnedbør, kombinert med økt fortetting i byer og tettsteder, fører stadig hyppigere til store overvannsskader på bygninger og infrastruktur. Uten forebyggende tiltak forventet overvannsutvalget i NOU 2015:16 «Overvann i byer og tettsteder – Som problem og ressurs» at de totale skadekostnadene i løpet av de neste 40 årene vil bli i størrelsesorden 45 til 100 mrd. kroner. Den samfunnsøkonomiske gevinsten av forebyggende tiltak er følgelig stor. Det statlige regelverket må tilrettelegge for nødvendige overvannstiltak og fastslå, hvordan de skal finansieres, og hvem som skal ha ansvaret for skader som likevel vil kunne oppstå. Kommunal- og distriktsdepartementet og Miljødirektoratet har foreslått at kommunen gis større myndighet til å pålegge huseiere å gjøre tiltak. Ofte kan det imidlertid være mer formålstjenlig at kommunen tar ansvaret for å etablere de forebyggende tiltakene. Det er derfor viktig at regjeringen setter av tilstrekkelige ressurser til å følge opp forslagene i NOU 2015:16, herunder utrede spørsmålet om ansvar for skader, og å modernisere lov- og forskriftsreguleringen av vann- og avløpsgebyrene.

Kompetansebehov

For å sikre rent og trygt vann til hele Norges befolkning har kommunene et stort behov for at det utdannes og ansettes nok fagarbeidere og ingeniører/sivilingeniører på vann, avløp og miljø. Forskning og teknolog utvikling vil også være avgjørende for å sikre utvikling, utbygging og vedlikehold av samfunnskritisk infrastruktur samt tilpasning til klimaendringene. Norsk Vanns rapport 258/2020, «Rekrutteringsbehov i vannbransjen – Status og prognoser 2020–2050», viser at det trengs 37 nye sivilingeniører, 41 nye ingeniører og i gjennomsnitt 113 nye driftsoperatører hvert eneste år de neste 30 årene for å møte behovet i vannbransjen. I regjeringserklæringen står det at regjeringen vil

«bidra til økt rekruttering av kritisk kompetanse til kommunesektoren i samhandling med sektorene».

Dette bør følges opp med styrking av finansieringen av vannkompetanse i årene som kommer.

Riksrevisjonen bekrefter behovet for økt kompetanse i kommunene innen drikkevannsforsyningen i Dokument 3:8 (2022–2023) Myndighetenes arbeid med trygt drikkevann.

Vannbransjen er i ferd med å etablere Nasjonalt senter for vanninfrastruktur i tilknytning til Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) på Ås. Dette gjøres mulig gjennom en bred mønstring av alle aktører som utgjør verdikjeden i vannsektoren, samt et viktig finansielt bidrag på 20 mill. kroner som ble bevilget fra regjeringen i 2017 og 2018. Kompetansesenteret skal etter planen åpne høsten 2023. Ved hjelp av de statlige midlene sammen med bidrag fra Norsk Vanns medlemmer, store kommuner, private leverandører og interesseorganisasjoner er arbeidet med selve etableringen av senteret kommet godt i gang. Dessverre har kostnadsutviklingen bidratt til at dette prosjektet har måttet bli nedskalert. Det mangler derfor penger til gode nok undervisnings- og øvingsfasiliteter.

Kompetansesenteret vil bli sentralt i formidlingen av kunnskap om metoder og ny teknologi for drift og utbygging av vanninfrastruktur i Norge. Skolering av driftspersonell og utdanning av nye ingeniører samt utprøving av ny teknologi er sentrale faktorer for å kunne møte utfordringene med fornyelse innen vann- og avløpsinfrastrukturen i årene fremover. Senteret på Ås er allerede før åpning tiltenkt flere oppgaver enn det som var utgangspunktet for planene. Dette bidrar til at senteret blir noe dyrere enn forventet, og det gjenstår noe før det er fullfinansiert. Utvikling av et godt innhold for kursaktivitet, teknologiutvikling og forskning ved senteret bidrar til fornyelse av kritisk vann- og avløpsinfrastruktur og det grønne skiftet.

Det store etterslepet og investeringsbehovet i kommunene når det gjelder vann og avløp bør møtes på en skikkelig måte og ikke bare ved å sende regningen til innbyggerne. Selv om det er kostbart, er det en viktig sak som det haster å gjøre noe med. Rent vann i kranen er en selvfølge i Norge. Men dersom det skal sikres også i fremtiden, må man løfte oppmerksomheten rundt vann- og avløpssystemene og gjøre det som er mulig, slik at det ikke er den uheldige innbyggeren nederst i bakken som skal betale regningen.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

1. Stortinget ber regjeringen lage en nasjonal handlingsplan for å møte utfordringene i vann- og avløpssektoren. Målet er å få koordinert innsatsen til det beste for miljø og mennesker. Både ivaretagelse av vannkretsløpet og å unngå feilinvesteringer eller overinvesteringer er nødvendig.
2. Stortinget ber regjeringen sikre at nytt avløpsdirektiv blir tilpasset særnorske forhold.
3. Stortinget ber regjeringen sette av tilstrekkelige ressurser til å følge opp forslagene i NOU 2015:16, herunder utrede spørsmålet om ansvar for skader, og fremme nødvendige forslag for å modernisere lov- og forskriftsreguleringen av vann- og avløpsgebyrene.
4. Stortinget ber regjeringen fremme nødvendige forslag for å sikre vannkompetanse i årene som kommer.

23. mars 2023

Grete Wold

Kari Elisabeth Kaski

Lars Haltbrekken

Birgit Oline Kjerstad

